Dubrovačka Republika i Osmansko Carstvo

Serdarević, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:795965

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za povijest

DUBROVAČKA REPUBLIKA I OSMANSKO CARSTVO

Završni rad

Student: Ivana Serdarević

Mentor: Darko Vitek

Zagreb, kolovoz, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD 1

2. OSNUTAK DUBROVNIKA 2

3. DUBROVAČKA REPUBLIKA 3

4. DUBROVAČKA REPUBLIKA I OSMANSKO CARSTVO 4

4.1. Dubrovnik i diplomacija 7

4.2. Trgovina 8

4.3. Dubrovnik i veliki Turski rat 1683. 9

4.4. Dubrovnik od mira do novog Turskog rata 10

4.5. Dubrovnik za vrijeme Turskog rata od 1715. do 1718. godine. 13

4.6. Gospodarski razvitak nakon potresa 14

5. PAD DUBROVAČKE REPUBLIKE 15

6. ZAKLJUČAK 17

7. POPIS LITERATURE 19

8. PRILOZI 20

1. UVOD

U završnom radu "Dubrovačka Republika i Osmansko Carstvo" bit će govora o razdoblju od osnutka Dubrovnika, pa sve do ukidanja Dubrovačke Republike. Biti će prikazano kako se Dubrovnik razvijao i kako je balansirao u različitim teškim situacijama između velikih ratnih sila. Rad je koncipiran kroz osam poglavlja koja se neka od njih dijele na potpoglavlja. Prvo poglavlje je "Uvod", dakle, o čemu je rad i kako je koncipiran. U drugom poglavlju "Osnutak Dubrovnika" govori se o samim počecima nastanka Dubrovnika, njegovom utemeljenju te o razvoju koji je bio konstantan od samog osnutka. "Dubrovačka Republika" treće je poglavlje u kojem se govori o nastanku Dubrovačke Republike, na kojem se području nalazila, njezine značajke i identitet, kako je provodila politiku, kako se razvijala i kakva je bila snaga pomorstva kao glavna grana razvoja. U četvrtom poglavlju "Dubrovačka Republika i Osmansko Carstvo" iznose se odnosi Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva i kontinuirana veza od samih početaka Dubrovačke Republike, pa sve do njezinog ukidanja. Ovo poglavlje podijeljeno je na potpoglavlja: Dubrovnik i diplomacija, trgovina, Dubrovnik i veliki Turski rat 1683., Dubrovnik od mira do novog Turskog rata od 1715. do 1718. godine i gospodarski razvitak nakon potresa. Kroz ova potpoglavlja govorit će se o spomenutim razdobljima i kako je Dubrovačka Republika uspjela preživjeti, razvijati se i održavati kontakte i diplomaciju s najvećim i najjačim silama te kako se u cijelom tom razdoblju prilagođavala. U petom poglavlju "Pad Dubrovačke Republike" razlaže se o kobnim situacijama koje su dovele Dubrovačku Republiku do pada. "Zaključak" je šesto poglavlje u kojem se donosi rezime istraživanja i proučavanja Dubrovnika, Dubrovačke Republike od osnutka pa sve do njezinog ukidanja. Sedmo poglavlje je "Popis literature" u kojem je navedeno sve što se koristilo pri istraživanju i izradi rada. Posljednje poglavlje su "Prilozi" u kojem se nalaze sve slike koje su u završnom radu.

2. OSNUTAK DUBROVNIKA

Nepoznate su nam okolnosti osnutka grada Dubrovnika. On se najčešće povezuje sa stanovništvom antičkog Epidaura kao što B. Stulli, jedan od najznačajnijih istraživača prošlosti kaže:

"Razumljiva je stoga i legenda, oblikovana u bizantskoj literaturi, prema kojoj su Ragusium-Dubrovnik "osnovali" bjegunci iz razorenoga Epidaura, čime se htjela istaknuti i protumačiti tradicija i kontinuitet bizantskog vrhovništva nad tim dijelom Dalmacije. Prijenosom sjedišta epidaurskog biskupa u Dubrovnik, možda i prije razorenja Epidaura, jačale su pozicije Dubrovnika prema zaleđu s obzirom na težnje crkve da nakon seobe naroda postepeno vrati svoje utjecaje u zemljama dubrovačkog zaleđa."[1]

Zbog gore navedenog Dubrovačka biskupija, crkva i Rimska kurija odlučili su voditi računa o epidaurskoj tradiciji kako bi pazili na teritorijalnu jurisdikciju što je vremenom prihvatila i dubrovačka općina s obzirom na svoja teritorijalna nastojanja i potrebe.

Pozicije Dubrovnika koje su spomenute razvijaju se iz dva aspekta na način da ih održavaju crkva s jedne strane, a Vrhovna vlast s druge strane. Crkva je svojim utjecajem kroz vjeru pokušala dominirati i prilagođavati sebi sve stvari, a vlast je vukla na drugu stranu i pokušavala dominirati kroz politiku i sve što je bilo za nju vezano. Dubrovnik se u to vrijeme razvija iz više smjerova koji utječu na njegovu daljnju budućnost. Prvi je utjecaj prirodnog bogatstva uz gospodarsko društveni i politički aspekt, a ostalo su utjecaji vanjskih sila koje Dubrovnik nije mogao kontrolirati. To znači da se Dubrovnik prilagođavao velikim silama i njihovoj dominaciji kako bi u konačnici opstao i ostao izvan određenih napada i ratova.

Kroz srednji vijek vanjski utjecaj velikih sila imat će u većini slučajeva dostatan utjecaj kako na sami grad tako i na sve što je vezano za njega.

Kako je vrijeme prolazilo i kako je sve veća povezanost postojala tako su se naselja sve više približavala jedna drugome dok na kraju nisu postali jedno i to u 11. stoljeću. Kako bi se u

[1] Stulli 1989, 16.

potpunosti spojili nasipali su pijesak u kanal koji ih je dijelio, a što je današnji Stradun. U 12. i 13. st. izgrađene su zidine koje su okružile grad kako bi ga branile od napadača i neželjenih posjetitelja. Nagađa se da je Dubrovnik možda utemeljen i prije, a te teorije se mogu pronaći u antičkim natpisima koji spominju otočić Laus kao jedno malo naselje.

Slika 1. Grb Dubrovnika

Izvor: Wikipedija, "*Dubrovnik" (<https://hr.wikipedia.org/wiki/Dubrovnik>*, zadnji pristup 14. kolovoza.2018.

3. DUBROVAČKA REPUBLIKA

Dubrovačka Republika je državnopravna tvorevina nastala na istočnoj obali južnog Jadrana. Najdužeg je povijesnog trajanja na južnoslavenskom prostoru koja je uspjela održati svoju nezavisnost i suverenost kroz 4,5 stoljeća preko tributatnih odnosa sa Turskom i Ugarsko-hrvatskom državom. (Stulli, 1989: 13)

Nastanak Dubrovačke Republike može se pratiti nastankom iz srednjovjekovne dubrovačke komune, a nalazila se na današnjem dijelu juga Hrvatske te u svom sastavu imala je veći dio današnje Dubrovačko Neretvanske županije. U kratkim razdobljima u svom je sastavu imala

sjeverni dio od Neuma i dijelove Boke Kotorske. Dubrovačka Republika kroz sve spomenuto vrijeme zadržala je i održala sve značajke jedne republike kao što je: državljanstvo, grb, zastavu, zakonodavstvo i sudstvo, diplomatska predstavništva, vanjsku politiku, teritorij, novac, pečat, samostalnu upravu, sudstvo, konzularna predstavništva. Primjer je pomorskog grada države rame uz rame Veneciji što se moglo osjetiti kroz različite pomorske poveznice i pomorskog napretka i različitih otkrića. Drugim riječima bila je jaka pomorska sila s razvijenom neovisnošću. Kako bi opstala u pomorskim vodama i trgovanju Dubrovačka Republika, je morala trgovati s puno jačim silama od sebe kao što je Osmansko Carstvo te mu još i za to davati dio teritorija kako bi održala mir. Na vrhuncu moći Dubrovnik je bio kroz 15. i 16. stoljeće te se smatrao jednim od najrazvijenijih gradova. Brodovi koji su odlazili iz Dubrovnika putovali su diljem Europe i diljem ostatka svijeta, Indijskim i Atlantskim oceanima i sredozemnim i europskim morima, a rude i sirovine koje su kupovane tijekom putovanja u jugoistočnoj Europi, bile su prodavane na Zapadu. Dubrovačka Republika nije mogla utjecati na svoje ukidanje, do čega je došlo 1808. godine što je i potvrđeno u Beču sedam godina kasnije tijekom francuskih ratova i ulaska Napoleona Bonaparte na područje Jadrana.

4. DUBROVAČKA REPUBLIKA I OSMANSKO CARSTVO

Dubrovačka Republika i Osmansko Carstvo tijekom svoje povijesti imali su konstantno dodirnih točaka gdje je suradnja bila vrlo važna. U razdoblju od 1326. godine do 1359. godine Dubrovčani su trgovali s Malom Azijom bez obzira što je u to vrijeme ona bila pod turskom vlašću.

Knez Stefan Lazarević prijatelj Dubrovčana 1396. godine dogovori s Turskom da dubrovački trgovci mogu trgovati i putovati sa svojom robom diljem turske države s mogućnošću ulaska u Srbiju i trgovanje u njoj. O ovoj vijesti Dubrovčane je izvijestio turski kadija i to u Gluhavici, mjestu pokraj Novog Pazara. Dubrovčani su od 1398. godine u stalnim vezama s Pašaitom premda im i to nije davalo neke sigurnosti.

Uz sve te aktivnosti Dubrovčani su znali imati probleme s Turcima jer su oni ponekad napadali dubrovačke trgovce na području Valjeva i rijeke Lim. Kako bi tome stali na kraj Dubrovčani su se za pomoć obratili vojvodi Pašaitu koji je 1399. godine dao sigurnost trgovanja u Morači, Srbiji i Limu.

S obzirom na političke, ratne i druge situacije Dubrovnik je konstantno pokušavao balansirati s Turcima kako ne bi s njima zaratio jer u tom kontekstu ne bi imao nikakvih šansi. Na temelju toga Dubrovčani su uvijek pokušavali nekako pregovarati i na određeni se način prilagođavati nastaloj situaciji kako bi prošli što je najbolje moguće.

Godine 1445. Dubrovčani su dobili različite povlastice od despota Đurđa te su tome shodno smatrali da je prilika za tražiti oslobađanje prodavanje godišnjeg dara od sultana. Na temelju toga konkretno su se i za taj potez odlučili i pokrenuli aktivnosti kako bi ga realizirali.

"Dubrovčani su dakle težili da se ugovorna obveza s Turcima iz 1442. godine o plaćanju danka poništi, a to su, ne želeći sami kontaktirati s Turcima, provjerili svome prijatelju despotu Đurđu. No za takvu je uslugu Porta zahtijevala da joj Dubrovnik jednokratno isplati 1500 dukata. Dubrovnik je pristao na isplatu jednokratne svote od 1500 dukata. Usto Porta zatraži da joj dubrovačka vlada uputi poslanika koji će primiti ispravu o tom oslobođenju."[2]

Sve što je Dubrovnik zacrtao i planirao to mu se i ispunilo. Svojim aktivnostima i angažmanom Dubrovnik je uspio isposlovati da više ne mora, odnosno da je oslobođen od podavanja godišnjeg dara. Ovu odluku Dubrovnik je dobio kroz povelju na kojoj Sultan oslobađa Dubrovnik od bilo kakvog godišnjeg nameta.

Ovakav način angažiranja i pregovaranja kroz diplomatski način pokazuje kako je Dubrovnik bio vrlo sposoban ući u pregovore i to isto realizirati. Kada je to bilo povoljno Dubrovnik je povukao poteze. Jasno za ovakav način pregovaranja i angažiranja bilo je potrebno puno mudrosti i znanja kako sve ne bi otišlo u vjetar i kako bi se svi planovi i ciljevi u konačnici i ostvarili, a u obimu izvedivoga.

[2] Foretić, 1980, 215.

"Turska Porta, koja je 1446. godine pristala da Dubrovnik više ne plaća godišnji dar od 1000 dukata vrijednosti u srebrnom suđu, počela je 1458. opet tražiti da joj Dubrovčani plaćaju danak. Prijetila im je da će dati pohvatati njihove trgovce te poslati svoju i hercega Stjepana vojsku na Dubrovnik. Dubrovčani se uznemiriše."[3]

Nakon toga Dubrovčani su slali svoje izaslanike kako bi pregovarali i ponudili malen dar od 300 u srebrnini do najviše 1000 dukata, a zauzvrat će zatražiti povelju. Naravno Sultan na sve to nije pristao već je predao pregovore s beglerbegom Rumelije. Na kraju Dubrovčani ipak uspiju doći do dogovora sa sultanom i to 1458. godine u Skopju.

Osmansko Carstvo je nametnulo Dubrovačkoj Republici harač koji se morao plaćati od 1458. godine sve do propasti Republike 1808. godine. Nakon što su Turci porazili i osvojili 20. lipnja 1459. godine srpsku despotovinu u Smederevu dobili su pobjednički zanos koji je utjecao na daljnja događanja prema Dubrovniku. Ushićeni i poneseni pobjedom Sultan više nije bio zadovoljan 1000 dukata u srebrnini nego je zatražio da mu Dubrovnik plaća 1500 zlatnih dukata. Veliki porast harača vezuje se za 1469. godinu kad je povišen s 1500 na 5000 dukata godišnje, dok je kasnije povišen na 9000 dukata, a vrhunac ostvaruje iznosom od 10.000 dukata.

"Dubrovački teriotalni integritet i njegove povlastice branjeni su i čuvani, ali od 1469. dubrovački harač povišen je sa 1500 na 5000 dukata godišnje. Zatim je 1471., kad je herceg Vlatko uporno agitirao protiv Dubrovnika zbog osobnih razloga, sultan zahtijevao – a Dubrovnik je morao pristati – na harač od 9000 dukata za tu godinu i 10.000 ubuduće."[4]

To nije bila jedina stvar koja se dogodila Dubrovniku od kada je sultan pobijedio već je Dubrovnik morao svoj harač plaćati sve dok nije pao. Bez obzira na sva događanja Dubrovnik je u drugu ruku bio zadovoljan jer njegovi trgovci na području turke vlasti nisu morali plaćati dodatne haračе već su mogli slobodno trgovati. Na taj način nađen je na kraju i određeni balans u kojem se Dubrovnik našao u pozitivnom i donekle zadovoljnom odnosu. Bez obzira što je Dubrovnik bio dio ugarsko-hrvatske vlasti u sklopu Kraljevstva Hrvatske bio je ovisan o Turskoj. Ovisnost se očitovala kroz davanje harača i u drugu ruku slobode trgovanja pod

[3] Foretić, 1980, 228.

[4] Harris, 2006. 92.-93.

Turskom vlašću. Budući da uvijek nije sve moglo biti kako bi Dubrovnik želio i s ovom se je kombinacijom pomirio jer u stvari nije niti imao neke druge bolje opcije s obzirom na tadašnja događanja i situacije.

4.1. Dubrovnik i diplomacija

Dubrovnik je kroz svoju povijest sticao diplomatske vještine pregovaranja kako bi opstao i kako bi bio u dobrim odnosima sa svima s kojima je morao i s kojima je želio. To znači da su ga određena diplomatska pregovaranja sačuvala od napada i ratova koje je izbjegao. Diplomatsko pregovaranje i dogovaranje služilo je i za stvaranje novih prijateljstava kao i za učvršćivanje već postojećih. U svoj toj diplomaciji postojali su određeni protokoli i pravila kako se u kojoj situaciji ponaša i što se mora napraviti.

Prema Harrisu Dubrovčani su se u pregovorima s govornicima turskog jezika prilagođavali jezičnim zahtjevima. Uspostavili su „tursku kancelariju“ za primanje turskih pisama i prevođenje na hrvatski jezik. Najvažniji su bili dragomani, prevoditelji zaduženi posebno za dubrovačke pregovore s Portom. U odnosu s Portom, sama nauka dragomana nije bila dovoljna, trebalo je imati iskustva praćeno određenim pravilima kako bi impresionirali Turke.

"U kontaktima s Portom i nastojanjima da se iz te teze izvuče najviše, bilo je važno iskustvo, koje je postalo tradicija, pravilo pa čak i ritual, baš kao što su bile važne slavna dubrovačka lukavost i spretnost. U petnaestom stoljeću uspostavljen je običaj formalnog dara za novog sultana: zdjela, vrč i dvanaest tanjura od najboljeg srebra, vrijedni 200 dukata. Vlada je od svojih poklisara tražila da u pristupanju sultanu imaju ponizno držanje kakvo su istočnjački vladari očekivali, a podrazumijevalo je poljubiti vladarev plašt, zamoliti ga za uslugu, ponuditi darove. Za slutanove dužnosnike prikladnija je bila kombinacija tvrdoglavosti i laskanja, dok su kotače pravde podmazivali razni darovi: skupocjene tkanine, slatkiši, kava i mirodije – kupljeni u Kontantinopolu. "[5]

U situaciji kada su Dubrovčani bili informirani o tome da je hercegovački namjesnik došao na vlast, situacija je nalagala određeni protokol. Poslana su dva poklisara u posjetu namjesniku kako bi mu uručili kredencijalna pisma, zamolili ga da prihvati dar, izgovorili bi prigodni govor te ga

[5] Harris, 2006. 104.-105.

zamolilu da štiti Dubrovčane, njihove trgovce i poslove. Darovi koji su bili uručeni namjesniku sastojali su se od komada tkanine dugog dvanaest lakata, svijeća, začina, papra, anisa, cimeta, tvdih kolačića, bombona od šečera, četiristo pedeset talira i dvanaest metara platna.Namjesnik iz Bosne prošao bi nešto skromnije s obzirom da je prvo susjedstvo Hercegovina.

Kada bi dubrovački ribari ribarili na Neretvi tada bi svoju ribu koju su ulovili stavili na namjesnikov stol želeći ostaviti što bolji dojam za daljnje kontakte i odnose.

U situaciji kada bi namjesnik iz Hercegovine prolazio Konavlima prema Novom na samoj granici bi ga dočekale dva kaveca atlasa ili sukna, šećer, zaharam, sto pedeset talira, voće, svijeća i začini. Nakon dočeka pripremili bi mu ručak te bi nakon njega zajedno otišli u Novi. Nakon toga družili bi se osam dana tijekom kojih bi mu povlađivali i dijelili mu komplimente te preporučivali podanike, poslove i trgovce. Kada bi sve to napravili i odradili tražili su da se povuku i da se vrate natrag u Dubrovnik. Dubrovčani baš i nisu voljeli put i putovanje Konavlima jer nikada nisu znali što se može dogoditi i na što mogu naići i tako stradati.

Tako je godine 1631. Mehmed paša zatočio poklisare koji su njega željeli pozdraviti i koji su njemu pokušali doći, te ih je on držao dok mu nisu platili dvije tisuće sedamsto talira otkupnine koje je tražio. Pljačke i zlostavljanja stanovništva činili su vojnici Mehmed paše koji je bio nezasitan i vrlo pohlepan tako da se s njim nikada nije znalo što će učiniti. Tako je 1641. godine Šahin paša napao Konavle i identično ih opustošio kao što je to radio Mehmed paša.

Dubrovnik je konstantno bio na oprezu i nikada nije znao što će mu se dogoditi te je jako puno ulogao u diplomaciju i pregovore jer mu je taj način znao donijeti i razdoblja određene sigurnosti. Tako je diplomacija Dubrovnika uspjela napraviti to da se maknu Mehmed paša i Šahin paša te su se izborili za fermane na temelju kojih namjesnici nisu imali dopuštenje prolaza kroz Konavle kada su putovali u Novi.

4.2. Trgovina

Dubrovnik je u 17. st. osjetio znatan protok trgovaca jer su tada turski trgovci sa svojim podanicima prevozili robu kroz Dubrovnik i okolicu, a u smjeru Turske. Roba koja se prevozila iz Dubrovnika i u njega bila je podložna carinama koju su plaćali strani i domaći trgovci.

Spomenutu carinu morali su kasnije plaćati i Turci jer sporazumom između Dubrovnika i Turske nije ukazivao na povlastice bilo koje strane.

"U trgovanju s Turskim carstvom u početku dubrovački trgovci najviše nastupaju sami, odnoseći onamo robu iz Dubrovnika i preko Dubrovnika i donoseći je iz Turske u Dubrovnik i još dalje preko njega na zapad. U tome sudjeluju i drugi strani trgovci, a Turci i njihovi podanici manje. Kasnije se i oni sve više uključuju u trgovinu, ponajviše tako što donose robu u stovarište na Pločama i tu je prodaju, za što ne plaćaju carinu dubrovačkoj blagajni."[6]

Godine 1592. u Splitu su Mlečani otvorili mogućnost trgovanja i provoza robe što je Dubrovniku bila direktna konkurencija. Kako bi se Dubrovnik odupro toj konkurenciji snizio je carinu za pedeset posto i to samo za Tursku državu dok su svi drugi domaći i strani trgovci i dalje plaćali punu carinu. Kada je počeo Kandijski rat u Splitu je sve zatvoreno te je Dubrovnik ponovno došao na svoje i preko sebe nosio cijelo trgovačko pomorsko poslovanje kao i prije. Jedino što su Turci i dalje plaćali sniženu carinu od pedeset posto s obzirom na širenje kuge i prenošenje iste pomorskim brodovima i kanalima.

4.3. Dubrovnik i veliki Turski rat 1683.

Dana 12. rujna 1683. godine Turska vojska započinje nova osvajanja i napade prema Srednjoj Europi i pod vodstvom Kara Mustafe bila je pobijeđena u borbi za Beč kojemu je u pomoć uskočio poljski kralj Jan Sobjeski.

"Kao kršćanski grad, Dubrovnik se veselio pobjedi ali se vlada pobojala da to Turci ne doznaju. Svojim poslanicima, koji su zbog isplate danka odlazili na Portu, zapovijeda da kažu kako nije istina da su se u Dubrovniku veselili turskom porazu. Trebali su među ostalim reći: U interesu je naše Republike da osmansko carstvo traje u neprestanoj sreći, jer mi postojimo i živimo u sjeni osmanskog imperija. Da smo to učinili, bilo bi od nas nerazborito i ludo."[7]

Ovakva poruka od strane Dubrovnika bila je s razlogom i namjerom kako bi se Dubrovnik ogradio i kako bi sačuvao donekle nekakav mir s Turskom. Ovakav način komunikacije bio je u

[6] Foretić, 1980, 151.

[7] Foretić, 1980, 174.

to vrijeme vrlo potreban jer je Dubrovnik kroz prošlost doživio vrlo loše stvari kao što su pljačke i napadi na svoj teritorij od strane Kara Mustafe i drugih.

Turska je i dalje bila u ratu jedino što su njeni protivnici jačali i širili svoj savez. Tako su u savez Austrije i Poljske 1684. godine pristupili i Mleci koji su imali apetite proširenja teritorija na Dalmaciju. U tim trenucima Dubrovnik je bio u vrlo nezgodnoj situaciji. Pomoć od strane Turske nije mogao očekivati jer je Turska previše bila zaokupljena na ratištu, ali s druge strane nije niti prijetila opasnost od nje jer je ona bila zaokupljena borbom s trojnim savezom. Bez obzira na sve Dubrovnik nastavlja i dalje uredno plaćati svoj harač kako bi održao mir s Turskom.

U isto vrijeme Dubrovnik donosi vrlo važnu odluku kojom se vraća natrag pod vrhovnu vlast kralja ugarske kao i austrijskog vladara i rimsko njemačkog cara Habsburškog Leopolda I. koji je trenutno u borbama protiv Turke u kojima se očekuje da i pobijedi. Povodom svih svojih ciljeva i nauma Dubrovačka Republika šalje svoga poslanika Rafa Vladislava Gučetića. Tako 5. rujna Leopold obavještava Mletačku Republiku da uzima Dubrovnik pod svoju zaštitu.

4.4. Dubrovnik od Karlovačkog mira do novog Turskog rata

"Nakon karlovačkog mira trebalo je na terenu povući granicu a mletačka vojska isprazniti Popovo, Trebinje i Sutorinu. Povlačenje granice u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji do Gabele teklo je dosta brzo. Kad se trebala povući granica između Gabele i Novog, došlo je do spora. Mlečani su nastojali izigrati odredbe karlovačkog mira dajući im posve drugačiju interpretaciju, sa ciljem da zadrže Popovo i Trebinje i tako ostanu za leđima Dubrovnika te Republiku liše izravne veze s Turskom."[8]

Tijekom cijelog pregovaranja Mlečani su stalno nešto novo izmišljali kako bi dobili na vremenu i kako bi zadržali više prostora nego je to bilo dogovoreno. Pozivajući se na karlovački sporazum tumačili su kako im trebaju ostati sve tvrđave koje su osvojili kao i neke kuće na Popovcu koje su od Turaka osvojili na način da su i njih proglasili tvrđavama kako bi ih zadržali. Za svo područje koje se nalazilo između Trebinja i Novog kao i samo Trebinje smatrali su da im pripada, a kada im je pripao Novi prošireno su govorili da im sve to pripada. Tijekom svog tog

[8] Foretić, 1980, 196.

vremena odugovlačili su s pregovorima kako bi i dalje posjedovali Carinu, Trebinje i Popovo što je bio i uzrok zastoja trgovine Turske i Dubrovnika. Kako su Mlečani na takav način okolišali tako su i pokušaji pregovaranja Mlečana i Turske završili bez dogovora. S ovakvim načinom manipuliranja od strane Mlečana Dubrovčani su bili u strahu da će ta manipuliranja donijeti plodom, ali ne i za njih s obzirom na to da je mletačka vlada poslala poslanika Soranza na Portu. Kako se sve to skupa događalo postajala je bojaznost da Turci možda na kraju i popuste. Svi ti događaji i sve te manipulacije dodatno su motivirali Dubrovačku Republiku da uloži dodatne snage i vještine u diplomatske pregovore te su na Portu poslali Vladislava Buća, dubrovačkog poslanika kako bi se uhvatio u koštac s daljnjim tekućim problemima. U svim problemima koje su Dubrovčani imali tražili su pomoć i od Bečkog dvora, bosanskog paše kao i od turskih izaslanika koji su se nalazili na terenu. Uz svu diplomaciju koju su vodili pazili su da slučajno ne dođu u kontakt i spor s Mlečanima kako im se još više ne bi zamjerili i na taj način potaknuli loše aktivnosti. S obzirom na to da su Turci u nekim trenucima počeli popuštati Mlečanima, Dubrovčani su se vještom diplomacijom uspjeli dogovoriti Turcima i usmjeriti ih na način da se slučajno ne dogodi da se nađe neki teritorij Mlečana koji bi bio između Dubrovačke Repubilke i Turaka. Svi ovi napori bili su u smjeru otvaranja trgovačkih putova između Turske i Dubrovnika.

Na daljnjoj slici 2. prikazan je Spomen u počast vlastelina Vladislava Buće, zasluženog za Republiku u raznim diplomatskim misijama pri kraju 17. i početkom 18.stoljeća, postavljena u dvorani Velikog vijeća nakon njegove smrti g. 1726. sada u Dubrovačkom muzeju.

Slika 2. Spomen slika u počast vlastelina Vladislava Buće

Izvor: Foretić, Vinko, Povijest Dubrovnika do 1808., Drugi dio, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1980., str. 202.

Godine 1700. Dubrovačanima se ostvarila želja s obzirom da su Mlečani konačno napustili Carinu, Trebinje i Popovo. Dogovor Karlovačkog mira proveden je u cjelosti kako su se Turci dogovorili s Dubrovčanima što je Bečki dvor podržao te su se 21. siječnja 1701. godine ponovno otvorili trgovački putevi između Dubrovnika i Turske. Uglavnom je to bilo provedeno bez obzira što su se još neke stvari do ožujka događale, a na samoj granici.

Nije Dubrovnik samo pregovarao o svojim neprijateljima već je s vremena na vrijeme morao pregovarati i s Turskom u vezi harača i drugih davanja. Stalno se situacija nekako mijenjala i stalno je bilo potrebe za pregovaranjima. S obzirom na stalne promjene s Turcima Dubrovnik je morao vješto pokušavati provesti svoje zamisli i ciljeve.

"Napokon je u kolovozu 1703. postignut sporazum na ovoj osnovici:

Za proteklo vrijeme, 1699 - 1703, platit će Dubrovčani samo iznos dosadašnjega jednogodišnjeg danka, a za ubuduće snizuje im se danak na jednu trećinu. Opraštanje većeg dijela zaostalog danka, a pogotovu smanjenje danka bilo je od velike koristi za Dubrovnik."[9]

Godine 1703. izaslanici su Turcima odnijeli 12500 zlatnih dukata kao godišnji danak koji su plaćali. Nakon toga Dubrovčani su pokušali pregovarati s Turskom o smanjenju iznosa danka s

[9] Foretić, 1980, 197.

ciljem da se zauvijek smanji. Turci na to nisu pristali te su Dubrovčani pokušali dogovoriti svotu i smanjenje koje se ne bi diralo idućih šezdeset godina, ali niti na to Turci nisu pristali jer se nikada nije znalo što će se i kada događati.

Tijekom tih pregovora Turci su inzistirali da im danak donosi već ustaljeno poslanstvo, a što Dubrovčanima nije odgovaralo zbog visokih troškova samog poslanstva, darova i nekih carina gdje su se plaćale. Dubrovčani su čak i predložili da se danak donosi svake tri godine i to u trogodišnjem iznosu što nije prošlo jer to nije Turcima odgovaralo. Dubrovčani su pustili da se neke stvari same odviju.

"Sve do 1714. vodili su Dubrovčani s promjenljivom srećom borbu protiv otvaranja novih luka na Neretvi, u Novom i Risnu, a ponekad i Makarskoj. Turska vlast je pri tom vrlo hirovita. Jednom udovoljava dubrovačkim zahtjevima te izdaje naredbe kojima se te luke zatvaraju, a drugi put ih otvara. No i kad su ove luke po nalogu turske središnje vlasti morale biti zatvorene, ne poštuju se uvijek takve odredbe, te luke stvarno ostaju otvorene."[10]

U ovim previranjima nije bilo nikome lako pratiti raspoloženja Turaka. Otvaranje luka odgovaralo je i Mlečanima pogotovo na novonastalim mletačkim područjima, a uz njih i bosanskim trgovcima od kojih su najjači bili kršćani i muslimani iz Sarajeva.

4.5. Dubrovnik za vrijeme Turskog rata od 1715. do 1718. godine.

Ponovno izbija tursko-mletački rat ili Drugi Morejski rat kojem se priključila i Austrija na strani Mlečana što je stvaralo dodatne komplikacije u odnosima dubrovačkoj diplomaciji.

"Godine 1715. Turci zaratiše protiv Mletaka. Tek u travnju 1716. uđe u rat i Austrija, kao mletački saveznik. Kao i prije u sličnim prilikama, tako se Dubrovčani i sada nađoše u neprilici. Nisu se htjeli zamjeriti ni Turcima ni kršćanima, a pribojavali su se da Mlečani, kao i u prošlom ratu, opet ne osvoje njihovo neposredno zaleđe. U prvi mah, pod dojmom strašnog Numan-pašina pohoda, Crnogorci su se malo borili u samoj Crnoj Gori, ali ih je mnogo bilo među hajducima."[11]

[10] Foretić, 1980, 198.

[11] Foretić, 1980, 205.

Ovaj rat je isto imao borbi hajduka koji su se ponekad koristili dubrovačkim područjem ali samo za prelazak u tursku Hercegovinu. Imali su pretenzije i za dubrovački teritorij ali u manjoj mjeri u odnosu na prošli rat. Hajduci su uglavnom bili dobri prema Dubrovčanima premda su imali iste namjere, ali su se koristili drugačijom taktikom.

Hercegovačko stanovništvo pružalo je određeni otpor napadima i pljačkama, a ponekad su morali potražiti i pomoć kod susjeda seljaka Dubrovčana koji su im pomagali hraneći ih i skrivajući ih. Ta solidarnost bila je izražena s obzirom da su se dubrovački seljaci isto tako znali naći pod napadom Turaka što im nije bilo ugodno. Turci su sve to znali i prigovarali dubrovačkoj vladi kako skriva kršćane pod svoj krov, a koji su neprijatelji Turaka. Dodatne probleme dubrovačka vlada imala je i zbog činjenica da su neki dubrovački seljaci odlazili boriti se za pokret otpora koji je sve više i više uzimao maha. Ovi događaji dodatno su stvarali probleme dubrovačkoj vladi koja se morala opravdavati Turcima i proglasiti zabranu pomaganja i skrivanja. Kada su Turci nešto gradili i tražili od Dubrovčana određene majstore, vlada je na sve moguće načine to odugovlačila i odgađala samo da im ne pomogne. Dubrovčanima su se s vremena na vrijeme znali upućivati prigovori za njihove poteze, a najviše bi prigovarao trebinjski susjed Osman beg koji je koji je bio neprijateljski naklonjen prema Dubrovačkoj Republici. On je uveo novi namet na dubrovačku robu i to u iznosu 16% vrijednosti robe. Godine 1715. Turci su Dubrovčane pokušali pretvoriti u svoje podanike, ali angažmanom i vještinama Luke Kirika dubrovačkog predstavnika u Carigradu to nisu ostvarili.

4.6. Gospodarski razvitak nakon potresa

Dubrovnik je u travnju, 1667. godine pogodio potres tolike jačine da je grad ostavio gotovo sravnjen sa zemljom, a stradalo je oko polovice stanovništva grada. Neupitno je obilježio daljnu povijest Republike koja se uspjela oporaviti, ali više nikad na stupanj razvoja kakvog je uživala prije. Dubrovnik se s vremenom uspijeva stabilizirati i polako obnavlja sve mogućnosti povratka na kvalitetan i prijašnji način funkcioniranja. Kroz trgovačku flotu učvršćuje se kvalitetan prinos i zarada svih koji sudjeluju u tome kao i sam grad.

"Kad je građevinska obnova Dubrovnika bila već u većoj mjeri obavljena, ponovno jača nastojanje dubrovačke vlade i pojedinaca za obnovom trgovačke flote. Obnovi osobito pridonose Pelješčani, koji su manje stradali u potresu. Oni čak i povećavaju svoju flotu, koja se doduše

sastoji od manjih i srednih brodova, a u XVIII. st. stječu i velike brodove. Uspon u obnovi flote počinje 1734, a posebno se zapaža od 1744. dalje."[12]

Polagano tijekom vremena slabi centralna turska vlast, a jača lokalna vlast što se manifestira kroz trgovinu i njene elemente. Dubrovčani se okreću pomorstvu koji ima pozitivan utjecaj jer donosi Dubrovniku kulturni razvoj i blagostanje. Jadransko more ostaje i dalje važna ruta za brodove, ali se već u drugoj polovici 17. st. brodovi kreću sve više Crnim morem, Atlantskim oceanom do Engleske i Hamburga sve do Amerike.

U razdoblju od 1734. do 1744. godine Dubrovčani kupuju sve više brodova tako da se potkraj 18. stoljeća počinje osjećati ekonomska obnova Dubrovnika kroz financijsku mogućnost i cjelokupni prinos gradu. Stvaraju se pomorske trgovačke veze s Rijekom, Senjom, Italijom, Barlettom, Trstom i Bakrom. Žito koje Dubrovnik nabavlja dolazi sve više iz gornje Hrvatske i južne Ugarske preko Rijeke. Što se tiče materijala za građevinu ono je dolazilo preko sjevernojadranskih luka, a u Rijeci postoji konzulat već od 1690. godine, a u Trstu od 1739. godine. Tijekom 17. i 18. stoljeća Dubrovačka je vlada donosila razne odluke koje su utjecale na privredu i njezino oživljavanje. Od tih odluka neke su bile uspješne, a neke neuspješne što se pokazalo tijekom vremena. Bitno je bilo to da se nikada nije stalo već se pokušavalo uvijek nešto novo, a u svrhu boljitka.

5. PAD DUBROVAČKE REPUBLIKE

Slomom Mletačke Republike 1797. Habsburška Monarhija dobiva obalni pojas Dalmacije pod svoju jurisdikciju, a Požunskim mirom iz 1805. Francuzi dobivaju svu Dalmaciju i Boku kotorsku. Dubrovačka Republika je zapravo bio jedini teritorij koji je prekidao kopnenu vezu među njima.

"Zaoštrenje borbe evropskih velesila na jadranskom području koncem 18. i početkom 19. st. stvorilo je za Dubrovačku Republiku kritičnu vanjskopolitičku situaciju. I Francuska i Austrija i Rusija nastoje tu prigrabiti što jače pozicije, a pridružuje im se i Engleska sa svojim pomorskim

[12] Foretić, 1980, 215.

akcijama. Uvjeta za bilo kakvu neutralnu politiku je nestalo, i dubrovačka je diplomacija bila stavljena na najteže kušnje."[13]

Dubrovnik je kroz svoju povijest uvijek stvari pokušavao rješavati kroz diplomaciju i dogovore kako bi njegovi trgovci mogli trgovati i uz minimalne obveze ostvarivati pristojnu dobit. S obzirom na situaciju vremena su se promijenila i više nije bilo moguće samo tako ispregovarati ono što je Dubrovniku odgovaralo. Politička događanja koja su se lomila oko velikih sila Dubrovniku je prijetila neizvjesnost te mu pregovaračke vještine više nisu pomagale. Mir koji je bio dogovoren 1805. godine nosio je sa sobom određene obveze kojih su se velike sile morale držati. Tako je Francuskoj Austrija morala prepustiti Istru, bivšu Mletačku Albaniju, Veneciju i Dalmaciju, dio Crnogorskog primorja i Boku kotorsku. Rusima su Austrijanci dali Kotor, a oni su zauzeli Korčulu. Južna Dalmacija postaje središtem zaoštravanja borbe tako da su i Rusi svojim djelovanjem izokrenuti planove samom Napoleonu koji je uz dogovor s Turskom, a preko Balkana imao velike apetite. S obzirom na napetu situaciju u jednom trenutku Dubrovnik se našao usred velikih događanja i neizvjesnosti za svoju budućnost. U borbi s vremenom Francuska je uočila priliku i prenula prije Rusa opravdavajući se da samo prolaze za Kotor, ušla u Dubrovnik 26.5.1806. godine i zauzela grad. Sljedeći dan izdan je proglas od strane francuskog zapovjednika koji izjavljuje kako je Dubrovnik postao neprijatelj Francuske jer je pomagao njezine neprijatelje čineći to pod floskulom prijateljstva i neutralnosti. Dalje se naznačuje kako su se takve aktivnosti nastavile tijekom ulaska Francuske u Dalmaciju te da sve spomenute aktivnosti moraju stati. Francuska je još dala na znanje da uzima svo zemljište Dubrovačke Republike te da će priznati nezavisnost Dubrovačke Republike kada Rusi napuste Krf, ostale otoke, Boku kotorsku i sve mletačke posjede dalmatinske obale. Vladu Dubrovačke Republike ostavlja na miru kako bi ona mogla i dalje obavljati državne poslove koji su važni.

"Takvo formalno zadržavanje stare dubrovačke vlade bilo je, dakako, samo taktika do učvršćenja francuskih pozicija u Dalmaciji. Rezignirani dubrovački Senat, shvativši ipak realno situaciju, izdao je, među ostalim, već u augustu 1806. god. raspis svojim konzulatima: "Naredite svim nacionalnim brodovima da otpuste posade, ostavljajući na brodovima najpotrebniju stražu, i tako,

[13] Stulli, 1989,133.

tu gdje se nađu, neka čekaju naše naredne naredbe, a ostavljamo vlasnicima slobodu da svoje brodove mogu prodati."[14]

Za svoje preživljavanje vlastela su pokušala nešto u kontaktu s Portom napraviti, ali Francuska nije čekala niti trenutka već je dramatično reagirala, bez obzira na sve i na prijateljske odnose s Portom i njihovih odnosa te i odnosa prema Dubrovniku, 31. siječnja 1808. godine proglasila ukidanje dubrovačke države i aristokratskog režima što je okupljenom Senatu Dubrovačke Republike i obznanila. Europske države od strane Napoleona s tom su činjenicom bile obaviještene notom napisane i poslane 3. lipnja 1808. godine.

Nakon svih ovih situacija i događanja Dubrovnik je pokušavao na sve moguće načine obnoviti Dubrovačku Republiku ali bez nekih većih rezultata. Godine 1815. na Bečkom kongresu došlo je do pokušaja konkretne obnove Dubrovačke Republike ali pokušaj nije bio ozbiljno prihvaćan niti od jedne europske zemlje, a ponajmanje od Austrije. Sama Austrija nije htjela ništa poduzimati glede ove situacije jer je i sama zauzela cijeli istočni dio jadranske obale od Soče do Budve kao i područje od Soče do ušća Pada koje je bilo talijanska obala te je bila dominantna na Jadranu što je izgradila na propasti Mletačke i Dubrovačke Republike.

Sva događanja vezana za Jadran i Dubrovačku Republiku vezana su za čisti interes i dominaciju na spomenutim područjima. Velike europske zemlje koje su držale određena područja nisu imale interesa zalagati se za Dubrovačku Republiku s obzirom na to da su držale dijelove koji su im odgovarali. Međusobno su se slagale, a ponekad su se i dogovarale tko će koji dio osvojiti tako da im nije bilo u interesu međusobno se svađati oko nekih manjih dijelova teritorija.

6. ZAKLJUČAK

U radu "Dubrovačka Republika i Osmansko Carstvo" prikazano je jedno vremensko razdoblje od osnutka Dubrovačke Republike do njenog ukidanja te i sve što se događalo kroz četiri i pol stoljeća njenog egzistiranja. Sve što je Dubrovačka Republika proživljavala i kako se zajedno sa

[14] Stulli, 1989,133.

svojim sugrađanima borila za opstanak i egzistenciju te kako je balansirala između različitih političkih previranja i velikih sila.

Dubrovčani su s vremena na vrijeme imali određeni mir dok se netko ne bi sjetio i pokušao nešto novo nametnuti. Konstantno su morali pregovarati s Turskom o svojim davanjima i haraču koji se uglavnom određivao na godišnjoj bazi. S obzirom da su Turci bili vrlo prevrtljivi to se kod njih nije nikada znalo. Događalo se to da je kod predaje vlasti određenih lokalnih paša dolazilo do samovolje istih koji su nametali neke svoje dodatke plaćanja kako bi se dodatno okoristili. S obzirom na takve i na druge situacije, te gdje se i dodatno morala plaćati carina Dubrovčani su pokušali isposlovati plaćenje određenog iznosa danka koji će plaćati kroz duže vremensko razdoblje, ali im to nije pošlo za rukom. Kada nisu imali s Turcima pregovore morali su pregovarati s drugima, a pogotovo kad su su bila razdoblja slabljenja turske vlasti. Diplomacija i pregovaranje bilo je glavno oružje kojim se Dubrovačka Republika borila i na koje se mogla najviše osloniti. Kada se došlo do te spoznaje uloženi su svi napori kako bi se diplomatske vještine izbrusile i dovele do visokog nivoa. U mnogim situacijama diplomacija je pomogla i Dubrovčani su puno puta znali postići što su željeli i znali su ostvariti svoje ciljeve. Puno je značilo s kim su pregovarali i tko su bili sugovornici. Imali su svoje poslanike u mnogim zemljama preko kojih su komunicirali s matičnim vladama i preko kojih su pratili određene političke situacije. Diplomaciju su koristili i onda kada je sve izgledalo nemoguće i kada se je činilo beznadežno. Pokušaji pregovaranja i dogovaranja u ratnim situacijama bili su najteži i zahtijevali su stvarno prave diplomatske vještine. Način održanja kroz konstantni oblik dogovaranja Dubrovčane je tjeralo i davalo im snage znajući da će im biti bolje i da se dalje mogu nadati pomorskoj trgovini koja je bila temelj prihoda i opstanka. Dok je funkcionirala trgovina i dok su brodovi trgovaca Dubrovačke Republike nesmetano plovili svi su mogli odahnuti jer su znali da će biti prihoda i mira. Najviše se polagalo u tu granu koja je bila sve za stanovnike Republike.

Bez obzira na svoju propast, uspjela je nevjerojatnim umijećem postati uzorom diplomatskog djelovanja na Mediteranu i Europi i kao takva može postati primjer današnjoj diplomaciji, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu.

7. POPIS LITERATURE

Knjige

Foretić, Vinko, Povijest Dubrovnika do 1808., Prvi dio, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1980.

Foretić, Vinko, Povijest Dubrovnika do 1808., Drugi dio, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1980.

Stulli, Bernard, Povijest Dubrovačke Republike, Arhiv Hrvatske, Zagreb, 1989.

Harris, Robin, Povijest Dubrovnika, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.

8. PRILOZI

Slike

Slika 1. Grb Dubrovnika 3

Slika 2. Spomen slika u počast vlastelina Vladislava Buće 11